

Zdzisław Kropidłowski

Z problematyki badawczej dotyczącej archiwów archidiecezji gdańskiej

W przekonaniu wielu ludzi, archiwa są traktowane jako instytucje marginalne w rozwoju kultury i tradycji kościelnej i narodowej, a także lokalnej. Przeciętnie ludzie uważają, że są to instytucje, których utrzymanie kosztuje, a one same zazwyczaj nie przynoszą dochodów. W prawie polskim przez materiały archiwalne rozumie się wszelką dokumentację, czyli zapisy informacji, niezależnie od ich formy i sposobu wytwarzania, mające historyczne znaczenie z punktu widzenia politycznego, społecznego, gospodarczego, kulturalnego i naukowego. Według *Ustawy o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach* z 14 lipca 1983 r. narodowy zasób archiwalny dzieli się na państwowy i niepaństwowy zasób archiwalny. Ustawa wprowadzając pojęcie ogólnonarodowego zasobu archiwalnego, włącza do niego materiały archiwalne Kościołów i związków wyznaniowych, do których należą zasoby archiwów diecezjalnych, parafialnych i zakonnych. Według ustawy jest to tzw. *niepaństwowy zasób archiwalny ewidencjonowany* pozostawiony w gestii diecezji i parafii oraz zakonów jako ich właścicieli. Ustawa wprowadza zasadę rejestracji niepaństwowego zasobu archiwalnego w odniesieniu do instytucji kościelnych. Rejestr ten powierzyła Naczelnemu Dyrektorowi Archiwów Państwowych oraz poszczególnym archiwom państwowym. Sprawy współpracy niepaństwowych jednostek archiwalnych z państwową służbą archiwalną miały regulować umowy i porozumienia. Nadzór państwa nad archiwami dotyczy też pewnych ograniczeń prawa własności, a mianowicie własność materiałów archiwalnych nie może być przedmiotem obrotu, a w razie ustania działalności ich twórców stają się własnością państwa i wówczas wchodzi do państwowego zasobu archiwalnego (art. 15, 41, 43-45).

Z powodu sprzeciwu Kościoła w odniesieniu do niektórych przepisów, szczególnie art. 15 tej ustawy oraz z innych powodów, dzisiejszy stan prawny ulegnie zmianie. Zapowiedziano nowelizację *Ustawy o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach*. Dyskusja nad ustawą trwa. Oczekuje się, że

zostaną wypracowane nowe prawne podstawy należytego gromadzenia, przechowywania i udostępniania materiałów archiwalnych¹.

Prawną podstawą funkcjonowania archiwów kościelnych są normy Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 r. (kan. 486-491), które nakazują z *największą troską strzec wszelkich dokumentów dotyczących diecezji lub parafii* (kan. 481 § 1). Ten przepis odnosi się do wszelkich dokumentów kościelnych, które są odbiciem stanu prawnego, odzwierciedlają zdarzenia prawne, zawierają informację dotyczące posiadania, stanu własności oraz wszelkich przejawów religijności. Stanowią one dokumentację historyczną źródłową dostępną dla ludzi reprezentujących różne instytucje Kościoła i badaczy historii. W nakazie tym chodzi o ochronę dokumentacji przed zniszczeniem lub kradzieżą.

W myśl tych przepisów oraz prawa partykularnego działalność archiwów ma charakter duszpasterski, służebny w stosunku do potrzeb ludu Bożego². Tak ich rolę rozumiano w Polsce już od początków gromadzenia zbiorów archiwalnych i tworzenia archiwów.

Z dziejów archiwów kościelnych w Polsce

Początki archiwów sięgają starożytnego Wschodu, a później Grecji i Rzymu³. Cieszyły się one również wielkim poszanowaniem u naszych przodków, bo jako zbiory dokumentów zabezpieczały ich stan majątkowy. „*Sacrosanctum depositum*, w którym substancje wszystkich nas *includuntur*, *anima* wszystkich fortun naszych” - oto typowe określenie archiwów na sejmach szlachty, która skąpa na inne cele, nie żałowała grosza na odpowiednie urządzenie archiwów w Rzeczypospolitej. Zamykano je w okutych skrzyniach, chowano w miejscach warownych i zabezpieczonych od ognia, wilgoci i złodziei. Starano się, aby archiwa były uporządkowane, przepisywano dokumenty i całe księgi urzędowe.

W tradycji tej uczestniczył Kościół, który po pewnym czasie osiągnął w tej dziedzinie znaczne zasługi. Troską otaczali archiwa kościelne ich naturalni stróże, beneficjanci, zakony, kapituły i biskupi. Rozumieli oni wagę

¹ W. Zyśko, *Archiwa, biblioteki i muzea kościelne*, w: *Prawo wyznaniowe*, praca zbior. pod red. H. Misztal, Lublin 2000, s. 438.

² T. Pawluk, *Prawo kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II*, t. II, *Lud Boży - jego nauczanie i uświęcenie*, Olsztyn 1986, s. 233.

³ M. T. Zahajkiewicz, *Archiwa kościelne, ich znaczenie i zadania*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne”, t. 58, 1989, s. 8.

dokumentów niemniej od szlachty, bo zabezpieczały one Kościołowi jego nabyte prawa. Zbiory dokumentów kościelnych zwano *Jura ecclesiae*⁴.

Dzisiejsze archiwa kościelne, zarówno diecezjalne, jak i zakonne, mniej kapitulne, przechowują najczęściej po kilka zespołów archiwalnych wytworzonych przez różne kancelarie. To komasowanie rozpoczęło się w XIX w. na skutek dzielenia dawnych diecezji i ekstradycji akt do kancelarii nowych biskupstw, kasaty oficjałów okręgowych, dzielenia prowincji zakonnych, a potem kasaty klasztorów i całych zakonów. A w ostatnich czasach na skutek świadomej polityki kierownictw poszczególnych archiwów⁵.

Archiwa kościelne w Polsce uległy na przestrzeni wieków znacznym przekształceniom. W ich dziejach należy rozróżnić trzy zasadnicze okresy. Pierwszy obejmował czasy Polski przedrozbiorowej. Do połowy XIV w. był to okres wyłącznego panowania dokumentu, później był to okres księgi wpisów. Drugi okres nazywany jest czasami archiwów pod panowaniem zaborców. Nowy okres zapoczątkowany został w 1918 r. i trwał do 1939 r., w którym polskie archiwa musiały nadrobić stracony czas rozbiorów i ukształtować własne sieci archiwalne i zorganizować nowoczesne placówki archiwalne. Pełna realizacja międzywojennych zamierzeń nastąpiła dopiero po II wojnie światowej⁶.

Załączki polskich archiwów kościelnych należy umieścić dopiero w połowie XII w. Nie zachowały się jednak najstarsze archiwa. Jakub Świnka w 1285 r. wzywał do koniecznego gromadzenia i przechowywania dokumentów dotyczących tytułów prawnych, fundacji i uposażenia kościołów. Opóźnienie w tworzeniu polskich archiwów kościelnych wynikało z innych niż na Zachodzie warunków rozwoju państwa i własności na ziemiach polskich. Do pierwszych archiwów polskich należały więc również archiwa kościelne, które były niewielkie. Rozwinęły się one głównie przy kancelariach kościelnych i dworskich. W tym czasie zbiory przykatedralne i klasztorne pełniły również niejednokrotnie funkcje archiwów państwowych⁷. Dzielily się one na diecezjalne i zakonne. Wśród diecezjalnych można wyróżnić zbiory wyższe: biskupie, konsystorzy generalnych i kapituł ka-

⁴ J. Kwolek, *Archiwa-przeszłości skarbnice*, „Ateneum Kapłańskie”, t. 36, 1935, s. 524.

⁵ H. Wyczawski, *Przygotowanie do studiów w archiwach kościelnych*, Kalwaria Zebrzydowska 1989, s. 323.

⁶ M. T. Zahajkiewicz, *Polskie archiwa kościelne - liczące się zasoby i obiekt zainteresowań badawczych*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne”, t. 70, 1998, s. 11-12.

⁷ H. Robótka, *Wprowadzenie do archiwistyki*, Toruń 2002, s. 88.

tedralnych oraz średnie: konsystorzony okręgowych i kapituł kolegiackich a także niższe lub zwane też partykularnymi: dekanalne i parafialne⁸.

Aż do rozbiorów nikt nie zakłócał funkcjonowania kościelnych instytucji i nie zagrażał gromadzonym przez nie archiwom. Jedne archiwa posiadały u schyłku Rzeczypospolitej pokaźne zbiory, inne bardzo skromne⁹. Z nich najbogatsze były kapitulne, czyli katedralne, bo oprócz aktów, dotyczących samej kapituły lub dóbr biskupich, obejmowały oryginały przywilejów i nadania dotyczące każdego kościoła, stąd zwano je powszechnie diecezjalnymi¹⁰. Archiwalia wytworzone przez kancelarie biskupie, nie przechowywano przy kancelarii biskupiej lecz, w zależności od zwyczaju lokalnego, odprowadzono je do archiwum konsystorza generalnego bądź do archiwum kapituły katedralnej, w których tworzyły oddzielne zespoły biskupie. Niektórzy biskupi, stale rezydujący poza stolicami swych diecezji, przekazywali swe akta do miejscowym konsystorzom okręgowym¹¹.

Po ustaleniu granic między diecezjami w 1818 r. w Królestwie Polskim i w 1821 r. w zaborze pruskim, nastąpiła wymiana akt parafialnych między poszczególnymi konsystorzami archidiecezji gnieźnieńskiej, diecezji chełmińskiej, płockiej i wrocławskiej. Chodziło o to, aby archiwum każdej z wymienionych diecezji posiadało akta parafii z jej aktualnego terenu. Dziełono też według tej zasady tomy z aktami wizytacji generalnych. W tej postaci dotrwały archiwa konsystorskie, nazywane teraz coraz częściej diecezjalnymi, do czasów odrodzenia państwa polskiego w 1918 r. Gdy chodzi o archiwa parafialne, ich *status* za czasów zaborczych był taki sam, jak w epoce staropolskiej, i nie zmienił się w Polsce odrodzonej¹².

Najstarsze polskie zakony miały swoje archiwa od XII w. w opactwach i ważniejszych klasztorach. Natomiast zakony XIII-wieczne (np. dominikanie, franciszkanie, czy karmelicy) oraz nowsze (jezuici, misjonarze, pijarzy) mające w Polsce odrębne prowincje, założyli swoje archiwa w XV-XVIII w.¹³

⁸ S. Librowski, *Archiwa Kościoła katolickiego w Polsce*, w: *Encyklopedia katolicka*, pod red. F. Gryglewicz, t. 1, Lublin 1973, k. 877.

⁹ H. Wyczawski, *dz. cyt.*, s. 323.

¹⁰ S. Ptaszyński, *Encyklopedia nauk pomocniczych historii i literatury polskiej*, cz. 1, Lublin 1922, s. 246.

¹¹ H. Wyczawski, *dz. cyt.*, s. 324.

¹² H. Wyczawski, *dz. cyt.*, s. 326-327.

¹³ S. Librowski, *Archiwa Kościoła katolickiego w Polsce...*, k. 877.

O archiwach kościelnych bardzo często rozważano na licznych synodach, podczas których wprowadzano szczegółowe przepisy o ochronie i urządzaniu archiwów kościelnych. W Polsce pojawiają się już w XV w. przepisy o prowadzeniu ksiąg parafialnych. W 1459 r. na synodzie diecezjalnym biskup krakowski Tomasz Strzemiński wydał pierwsze postanowienie polecające prowadzenie rejestrów, czyli metryk ślubów, a wcześniej, w 1415 r. synod przemyski nakazał plebanom prowadzenie spisu osób ekskomunikowanych. Reforma dyscypliny kościelnej dokonana na soborze trydenckim, kładła nacisk na ścisłość i sprężystość działalności organów urzędniczych Kościoła.

Konstytucje synodalne polskie troszczyły się o zachowanie całości archiwów kościelnych. Duży udział w tym mieli niektórzy biskupi diecezjalni, którzy stanowili mądre prawa o zabezpieczeniu i porządku archiwów kościelnych. Usiłowano też koncentrować mniej zabezpieczone archiwa parafialne w centralnym archiwum diecezjalnym. Na synodzie prowincjonalnym lwowskim z 1564 r. za sprawą nuncjusza Commendoniego, który zabiegał w Rzeczypospolitej o przyjęcie uchwał soboru trydenckiego, znalazła wyraz potrzeba urządzania archiwów diecezjalnych.

Późniejszym aktem ustawodawczym były statuty wrocławskie Stanisława Karnkowskiego. Pieczę nad archiwami oddał on kapitule katedralnej, polecając, aby kanonicy dokładnie przeszukali archiwum, spisali wszystkie dokumenty i sporządzili indeksy, aby w razie potrzeby łatwo mogły być wykorzystane. Postanowienie to zostało powtórzone przez niego jako prymasa na synodzie prowincjonalnym piotrkowskim w 1589 r. z dodatkiem, aby założyć w każdej diecezji spis (matrykulę) wszystkich beneficjów wraz z ich uposażeniem. Obok archiwów zwrócił on uwagę na biblioteki katedralne, nakazując ich ochronę i coroczną rewizję¹⁴.

Za przykładem Karnkowskiego poszedł wkrótce Bernard Mziejowski, najpierw na synodzie diecezjalnym krakowskim w 1601 r. a następnie w swoim liście pasterskim, popartym przez Stolicę Apostolską, liście pasterskim, zamieszczonym w aktach synodu prowincjonalnego piotrkowskiego z 1607 r. Są w nim dwa ważne dla archiwistyki postanowienia. Pierwsze w ramach troski duszpasterzy o sprzęty kościelne nakazywało im prowadzić osobne księgi metrykalne ochrzczonych, bierzmowanych i zaślubionych, spisy osób zaniedbujących obowiązek spowiedzi i Komunii św. wielkanoc-

¹⁴ W. Abraham, *Ustawodawstwo kościelne o archiwach*, „Archeion”, t. 4, 1927, s. 2-4.

nej, wykaz dekretów wizytacyjnych, osób ekskomunikowanych, Mszy rocznicowych za zmarłych oraz spis wszystkich parafian. Nadto rządcy kościołów i witraży zobowiązani zostali do prowadzenia ksiąg dochodów i rozchodów.

Drugie miało na celu ochronę zabytków archiwalnych mniejszych kościołów, głównie parafialnych, łatwo narażonych na utratę, aby przywileje i akta fundacyjne tych kościołów po sporządzeniu z nich urzędowych odpisów były składane w archiwum katedralnym lub jakiejś bliższej kolegiaty, albo były przynajmniej wpisane do akt konsystorskich¹⁵.

Synody XVIII-wieczne polecają utrzymywanie archiwów parafialnych, zwracając główną uwagę na inwentarze dóbr i księgi metryk. Synod poznański z 1720 r. rozszerzył postanowienia Maciejowskiego i polecił, aby beneficjanci i plebani spisali dziesięciny i dochody z gruntów, podając ile wysiali i zebrali i jakie mieli dochody z osadników na gruntach parafialnych. W 1745 r. synod chełmiński nakazał wprost urządzenie archiwów parafialnych w specjalnych pomieszczeniach lub przynajmniej w zamkniętych szafach, gdzie by były przechowywane wszystkie dawne akta i księgi parafialne chrztów, małżeństw, zgonów i stanu dusz. Najbardziej przemyślane postanowienia o archiwach kościelnych pochodzą od bpa Józefa Andrzeja Załuskiego, który na synodzie diecezjalnym w Żytomierzu w 1762 r. obarczył odpowiedzialnością za całość akt notariusza kurii biskupiej. Powinien on utrzymywać stale pięć ksiąg: 1) złożenia wyznania wiary dokonanej z jakiegokolwiek przyczyny, 2) udzielonych święceń, 3) nadania beneficjów, udzielania instalacji spraw beneficjalnych, 4) spraw karnych, 5) spraw cywilnych. W stosunku do archiwów parafialnych polecił, aby obok zwykłych w parafii były prowadzone jeszcze trzy księgi. W pierwszej miały być spisane wszystkie osoby w parafii bez względu na płeć i lata z podaniem ich wieku i zajęcia, w drugiej miano notować zgony i kto opuścił parafię, w trzeciej zaś dzieci urodzone w parafii, i te które przybyły do parafii¹⁶.

W okresie zaborów losy archiwów zależne były od polityki Rosji, Prus i Austrii. Aż do 1918 r. archiwa kształtowały się w ramach państw zaborczych, stanowiąc integralny element ich sieci archiwalnych. Skasowano pewne urzędy i instytucje kościelne i szereg zakonów. Rząd pruski i austriacki zabierał zwykle akta zakonów do archiwów państwowych, natomiast

¹⁵ I. Subera, *Synody prowincjonalne arcybiskupów gnieźnieńskich*, Warszawa 1981, s. 121 i 125.

¹⁶ W. Abraham, *dz. cyt.*, s. 4-8.

rząd rosyjski polecał je wcielać do zbiorów diecezjalnych. Powołanie do życia nowych diecezji dawało z reguły początek nowym archiwom biskupim (konsystorskim) tworzonym z akt produkowanych systematycznie przez nową kancelarię biskupią i z archiwaliów przekazanych z diecezji macierzystych. Biskupi nowych diecezji niemal zawsze domagali się ekstradycji akt, odnoszących się do wydzielonych terytoriów. W ten sposób przechodziła z macierzystych archiwów biskupich do nowych diecezji część luźnych akt dotyczących parafii i duchowieństwa¹⁷. Okres rozbiorów oznaczał również klęskę dla wielu polskich archiwów. Znalazły się one w zaniedbaniu i rozproszeniu, szacowne pergaminy, starannie pisane księgi, rzucono do rupieci, zepchnięto w ciemne zakamarki, wyniesiono na opuszczone strychy. Skąd dopiero na przełomie XIX i XX w. zaczęto je wyciągać badać i konserwować. Wiele archiwów mniejszych nie doczekało się ochrony, część znowu ucierpiało w czasie I wojny światowej¹⁸.

Bacniejszą uwagę zwrócono w Polsce na archiwa kościelne po I wojnie światowej. Przyczyny tego były różne: organizowanie w wyzwolonym państwie swobodnego życia narodowego na wszystkich jego odcinkach, wyraźne przepisy o archiwach diecezjalnych nowego Kodeksu Prawa Kanonicznego i konkordatu z 1925 r., nawoływania zawodowych archiwistów wynikające z przykrych doświadczeń wojennych. Wszystko to wpłynęło na wzrost zainteresowania archiwami władz kościelnych i szeregu światłych księży. Pole pracy było bardzo rozległe, bo prawie żadne archiwum kościelne nie miało fachowego kierownictwa, a mniejsze archiwa parafialne i klasztorne były pozbawione należytej opieki. W wielu archiwach zbiory pozostawały w nieładzie, a prawie nigdzie nie było nowszych inwentarzy ani pracowni naukowych¹⁹.

Głośno mówiono o archiwach kościelnych na naukowych zjazdach, zwłaszcza historyków. Także teologowie omawiali potrzeby archiwów kościelnych na swych zjazdach w Łomży w 1925 r., w Kielcach w 1927 r., we Lwowie w 1928 r. Stwierdzali oni duże braki w urządzaniu i zabezpieczaniu archiwów kościelnych, zwłaszcza mniejszych. Wyrażali prośby pod adresem biskupów o ściąganie starych archiwów z parafii do centralnego archiwum diecezjalnego, które po należyтым uporządkowaniu, powinny być

¹⁷ H. Wyczawski, *Polskie archiwa kościelne*, w: *Księga 1000-lecia katolicyzmu w Polsce*, cz. 2, pod red. C. Strzeszewskiego, Lublin 1969, s. 86-87.

¹⁸ J. Kwolek, *Archiwa-przeszłości skarbnice*, „Ateneum Kapłańskie”, t. 36, 1935, s. 525.

¹⁹ H. Wyczawski, *Polskie archiwa kościelne...*, s. 91-92.

dostępne dla badań naukowych²⁰. Reformę archiwów zainicjowali K. Kaczmarek (dyrektor Archiwum Państwowego w Poznaniu), ks. E. Majkowski (dyrektor Archiwum Archidiecezjalnego w Poznaniu), ks. J. Kwolek (dyrektor Archiwum Diecezjalnego w Przemyślu). Pod ich wpływem zorganizowano archiwa centralne w Poznaniu (1925 r.), Przemyślu (1927 r.), Płocku (1928 r.), Lwowie (1931 r.), Łodzi (1937 r.) i Kielcach (1939 r.)²¹.

W czasie II wojny światowej archiwa kościelne uległy grabieży. Władze niemieckie wywoziły do Poznania, Gdańska, i w głąb Rzeszy archiwa centralne z Gniezna, Łodzi, Pelplina, Płocka, Włocławka, a także większość zespołów archiwalnych z dekanatów i parafii. Archiwami zarządzała administracja okupanta²². Nieudolność proradzieckiej władzy Polski Ludowej doprowadził do dalszych strat. Nie pomyślano o zabezpieczeniu zasobów archiwalnych na terenach i pochodzących z terenów wcielanych do ZSSR, a bolszewicy dążyli do zatarcia wszelkich śladów polskości. Do upadku doprowadzono system kastralny i Księgi Wieczyste, niejasna polityka rządu przeszkadzała w koncentrowaniu archiwów kościelnych, lecz przeciwnie spowodowała ruch, przemieszczanie archiwów wprowadzając tylko rozproszenie pozbawienie systematyki²³. Część tych zbiorów odzyskano i przechowywane są one w archiwach państwowych, a nowsze księgi metrykalne od około 1865 r. niekiedy w urzędach stanu cywilnego²⁴. Obecnie znaczną część Archiwów Państwowych stanowią archiwalia kościelne, których reszta tylko znajduje się w Archiwach Kościelnych, diecezjalnych i parafialnych, a nawet w instytucjach, w których nikt nie spodziewałby się ich znaleźć. To skutecznie utrudnia dostęp do nich²⁵.

Pełniejsza realizacja międzywojennych zamierzeń odnośnie do archiwów kościelnych nastąpiła dopiero po II wojnie światowej, gdy jej katastrofalne skutki dla archiwów dowiodły, że nie można dłużej zwlekać z zabezpieczeniem ocalałych z pożogi wojennej zbiorów i udostępnieniem ich nauce. Dlatego po wojnie, najpierw zarejestrowano straty, a następnie rozpoczęto zabiegać w wielu ośrodkach kościelnych o zorganizowanie archiwów jako placówek naukowych. W latach pięćdziesiątych akcja ta nabrała cha-

²⁰ J. Kwolek, *dz. cyt.*, s. 525-526.

²¹ S. Librowski, *Archiwa Kościoła katolickiego w Polsce...*, k. 879.

²² S. Librowski, *Archiwa Kościoła katolickiego...*, k. 879.

²³ H. Robótka, *Wprowadzenie do archiwistyki*, Toruń 2002, s. 93.

²⁴ S. Librowski, *Archiwa Kościoła katolickiego w Polsce...*, k. 879.

²⁵ H. Robótka, *dz. cyt.*, s. 93-94.

rakteru ogólnopolskiego. Stało się to w znacznej mierze dzięki inicjatywie Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, popartej przez episkopat polski i prowincjałów zakonów. W latach 1957 i 1961 urządzono na KUL-u kursy dla archiwistów i bibliotekarzy kościelnych, na których fachowi archiwiści wyłożyli uczestnikom ramowe zasady archiwistyki dotyczące urządzania, porządkowania, konserwowania i udostępniania zbiorów archiwalnych. Równocześnie powołano do życia w Lublinie Ośrodek Archiwów, Bibliotek i Muzeów Kościelnych, którego głównym zadaniem jest koordynacja prac wszystkich polskich archiwów kościelnych, następnie podnoszenie kwalifikacji zawodowych pracowników archiwów, poradnictwo w zakresie konserwacji zbiorów, mikrofilmowanie cenniejszych obiektów. Organem ośrodka jest bardzo pożyteczny półrocznik „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne” redagowany od początku przez ks. Stanisława Librowskiego. Ogłoszone w nim rozprawy metodyczne, inwentarze i informacje o wielu archiwach, prace z zakresu archiwoznawstwa, sprawozdania z działalności Ośrodka i niektórych archiwów oraz zjazdów archiwistów przyczyniły się nie tylko do podniesienia kwalifikacji pracowników w archiwach kościelnych, ale także do rozszerzania ogólnej wiedzy o kościelnych zabytkach archiwalnych²⁶.

Po wojnie archiwa centralne zorganizowano w Pelplinie i Włocławku. Obecnie największe archiwa diecezjalne znajdują się we Wrocławiu, następnie w Krakowie, Poznaniu, Gnieźnie i Włocławku. Choć zbiory ich uległy przez wieki uszczupleniu są w nich dokumenty jeszcze z okresu utrwalania chrześcijaństwa w Polsce i z wczesnych wieków naszej państwowości. Są to zasoby dotyczące głównie życia kościelnego, ale mają one równocześnie znaczenie kulturowe, gospodarcze i społeczne. Niejednokrotnie przechowują bezcenne zabytki naszej kultury i świadectwa dziejów naszej ojczyzny²⁷.

Archiwum Archidiecezji Gdańskiej

Troska o Archiwum Archidiecezji Gdańskiej według obowiązujących przepisów Kodeksu Prawa Kanonicznego należy do metropolity gdańskiego. Kodeks w kan. 491 § 1 jednoznacznie stwierdza, że troska o archidiece-

²⁶ H. Wyczawski, *Polskie archiwa kościelne...*, s. 92-93.

²⁷ M. T. Zahajkiewicz, *Archiwa kościelne, ich znaczenie i zadania*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne”, t. 58, 1989, s. 8.

zjalny zasób archiwalny należy do arcybiskupa, który sprawuje ją przy pomocy dyrektora archiwum i osób zatrudnionych w jego instytucji. Arcybiskup powinien zatroszczyć się o to, aby bezpiecznie były przechowywane akta i dokumenty kurii biskupiej i kościołów katedralnych, kolegiackich, parafialnych oraz „innych” znajdujących się na jego terytorium. Przez „inne” archiwa należy rozumieć dokumenty wszystkich instytucji diecezjalnych, które tworzą akta i je przechowują. Należą do nich szkoły kościelne i katolickie, diecezjalne oddziały „Caritas”, Akcji Katolickiej, bractw, pobożnych unii i innych stowarzyszeń kościelnych i katolickich, o ile działają w ramach kurii archidiecezjalnej. Arcybiskup nie ma obowiązku troski o archiwa klasztorne, domów instytutów życia konsekrowanego, stowarzyszeń życia apostolskiego i instytutów świeckich, o które troska należy do ich ordynariuszów personalnych czyli wyższych przełożonych²⁸.

Z § 3 wymienianego kanonu wynika, że w odniesieniu do korzystania z dokumentacji gromadzonych w archiwach diecezjalnych, historycznych, kościołów katedralnych, kolegiackich, parafialnych i innych, należy zachować normy prawa diecezjalnego. W archidiecezji gdańskiej w czasie III synodu, który odbył się w 2001 r. postanowiono, że *Archiwum Archidiecezjalne jest instytucją działającą na podstawie przepisów KPK, kanony 486-491*²⁹. Oraz ustalono, że *parafia powinna posiadać pomieszczenia pomocnicze: biuro parafialne, archiwum..., bibliotekę*³⁰. Tak więc archidiecezja gdańska nie ma jeszcze własnego prawa normującego działalność archiwum centralnego, a tym bardziej nie są ustalone relacje między nim, a archiwami partykularnymi.

Prawo kanonicznie podaje też szczegółowe normy w odniesieniu do pomieszczenia archiwum centralnego. Dotyczą one obowiązku sporządzenia inwentarza, czyli katalogu wraz z krótkim opisem poszczególnych dokumentów. Archiwum powinno być zamknięte, a klucz od niego powinien mieć tylko biskup i kanclerz. Nikomu nie wolno wchodzić do archiwum bez zezwolenia biskupa lub moderatora kurii i kanclerza równocześnie. Osoby zainteresowane mają prawo osobiście lub przez pełnomocnika otrzymać autentyczny odpis lub kopię dokumentu publicznego dotyczącego danej osoby. W Kodeksie zakazano wynoszenia dokumentów, chyba, że na

²⁸ H. Misztal, *Archiwum diecezjalne*, w: *Struktura i zadania Kurii diecezjalnej*, praca zbior. pod red. J. Krukowskiego i K. Warchałowskiego, Warszawa 2003, s.104-105.

²⁹ III Synod Gdański, *Misja ewangelizacyjna Kościoła gdańskiego na początku nowego tysiąclecia*, Gdańsk 2001, nr 844.

³⁰ *Tamże*, nr 43.

krótki czas i za zgodą biskupa, albo moderatora kurii i kanclerza równocześnie³¹. Normy te można analogicznie odnosić do wszystkich archiwów funkcjonujących w diecezji.

Archiwa funkcjonujące w diecezji

Kodeks Prawa Kanonicznego rozróżnia następujące rodzaje archiwów, które powinny funkcjonować w diecezji. Przede wszystkim w Kurii diecezjalnej powinno funkcjonować archiwum kurialne zwane registraturą lub składnicą, przeznaczone do przechowywania akt bieżącej działalności w zakresie duchowym jak i doczesnym. Zbiór ten powinien być uporządkowany i pilnie strzeżony pod zamknięciem³². Bezpośrednią troskę o sporządzanie, wysyłanie i strzeżenie akt w archiwum kurialnym sprawuje kanclerz kurii, chyba że prawo partykularne stanowi coś innego³³. Natomiast zadaniem notariuszy jest spisywać akta i sporządzać dokumenty dotyczące dekretów, rozporządzeń, zobowiązań i innych aktów wymagających ich udziału, wiernie redagować na piśmie to, co się dzieje, i składać swój podpis zaznaczając miejscowość, dzień, miesiąc i rok, a osobom, które prawnie o to proszą, udostępnić z regestrów akty lub dokumenty - z zachowaniem tego, co należy przestrzegać - oraz poświadczyć ich autentyczne odpisy³⁴.

Kuria diecezjalna powinna mieć również archiwum tajne do strzeżenia dokumentów tajnych, które należy strzec z największą pilnością. Może ono być urządzone we własnym pomieszczeniu lub przynajmniejw specjalnej szafie, dobrze zamkniętej i umocowanej w archiwum kurialnym, której nie da się wynieść z tego miejsca³⁵. Do dokumentów tajnych zaliczono w najnowszym Kodeksie m. in. reskrypty dyspens udzielonych w zakresie wewnętrznym pozasakramentalnym (kan. 1082), akta małżeństw tajnych (kan. 1133), akta kanonicznych napomnień i nagan udzielonych według kan. 1339 § 1-3³⁶. Według kan. 490 klucz od tajnego archiwum powinien mieć tylko biskup (§ 1), a podczas wakansu stolicy nie wolno otwierać tajnego archiwum lub kasy pancерnej. W razie konieczności, czynić to może tylko

³¹ KPK, kan. 486 § 3; 487 § 1-2; 488.

³² KPK, kan. 186 § 2.

³³ KPK, kan. 482 § 1.

³⁴ KPK, kan. 484.

³⁵ KPK, kan. 489 § 1.

³⁶ T. Pawluk, *Prawo kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II*, t. II, *Lud Boży - jego nauczanie i uświęcenie*, Olsztyn 1986, s. 234.

administrator diecezji (§ 2). Z archiwum tajnego lub kasy pancерnej nie wolno wynosić dokumentów³⁷. Polecono też, aby każdego roku niszczyć dokumenty spraw karnych w zakresie obyczajów, dotyczące osób zmarłych albo spraw zakończonych przed dziesięciu laty wyrokiem skazującym, zachowując jedynie krótkie streszczenie wraz z tekstem wyroku³⁸.

Dla historyków ważne jest polecenie prawodawcy, aby biskupi utworzyli w każdej diecezji archiwum historyczne, systematycznie uporządkowane do przechowywania dokumentów i akt mających walor historyczny³⁹. To ono jest właśnie centralnym archiwum diecezjalnym. Powinno ono gromadzić, przechowywać, opracowywać i udostępniać akta wydawane przez Kurię diecezjalną i wszystkie inne akta, które według prawa partykularnego spływają do archiwum diecezjalnego.

W Kodeksie polecono także, utworzenie przez każdą parafię własnego archiwum, w którym należy przechowywać księgi parafialne, akta i dokumenty, których zachowanie jest konieczne z prawa kanonicznego lub pożyteczne⁴⁰. Troska o archiwa parafialne należy przede wszystkim do biskupa diecezjalnego, który bezpośrednią troskę o pilne przechowywanie dokumentacji powierza proboszczowi parafii. Biskup jednak sprawdza podczas wizyty biskupiej fakt istnienia archiwum parafialnego, jego stan, sposób zabezpieczenia i konserwacji. Może to czynić sam lub przez wizytatora kurialnego, który z pewnym wyprzedzeniem udaje się do parafii i wypełnia formularz wizytacyjny, w którym znajdują się pytania dotyczące archiwum parafialnego⁴¹.

Centralne archiwum diecezjalne

Jak już wspomniałem za centralne archiwum diecezjalne, uważamy archiwum historyczne, które powołane jest do zabezpieczania, gromadzenia, porządkowania, konserwacji, przechowywania i udostępniania dokumentów i akt, które zasługują na zachowanie od zniszczenia. Pod pojęciem archiwum kryje się nie tylko zgromadzona dokumentacja, najczęściej w

³⁷ KPK, kan. 490 § 2-3.

³⁸ KPK, kan. 489 § 2.

³⁹ KPK, kan. 491 § 2.

⁴⁰ KPK, kan. 535 § 4.

⁴¹ H. Misztal, *dz. cyt.*, s. 107.

formie dokumentów i akt, ale stały urząd archiwalny, prawnie i naukowo zorganizowany i pracujący nad zgromadzonym zasobem archiwalnym⁴².

Archiwum kościelne jest jednym z najczulszych instrumentów władzy zwierzchniej Kościoła. Zwierzchność ta zasadza się na kościelnym prawie archiwalnym, ustalającym prawo własności wobec archiwaliów, prawną ochronę akt, aktywne i pasywne prawo archiwalne, zagadnienia prawne korzystania z archiwum kościelnego, zwielokrotniania dokumentów i akt oraz ustawodawstwa archiwalnego. Kościelne prawo archiwalne uwzględnia zagadnienia administracyjne, kulturalne i prawno-polityczne. Jest instytucją naukowo-badawczą oraz urzędem wiary publicznej. Bez tej ostatniej cechy zachwiany jest cały system społecznego zaufania⁴³.

Prawo kanoniczne nie podaje definicji archiwum diecezjalnego, a jedynie określa przedmiot jego zasobu i wskazuje, że archiwum jest instytucją centralną, obejmującą swym zasięgiem całą diecezję czy archidiecezję⁴⁴. Archiwum diecezjalne powoływane jest do życia na mocy dokumentu erekcyjnego wydanego przez ordynariusza diecezji. Bez tego aktu prawnego i opracowanego statutu archiwum nie można mówić o instytucji archiwum, ale jedynie o składowisku akt i różnego rodzaju materiałów o charakterze archiwalnym. Statut określa ogólnie stan prawny archiwum jako osobnej instytucji diecezjalnej, jego stosunek do władzy i innych instytucji diecezjalnych, prawa i obowiązki dyrektora archiwum i wreszcie diecezjalny zasób archiwalny. Zorganizowane archiwum diecezjalne powinno objąć wszystkie archiwa kościelne na terenie diecezji, a więc archiwa biskupów, konsystorzy, kurii diecezjalnej, sądu kościelnego, kapituł, dekanatów i innych instytucji kościelnych. Nie do przyjęcia jest prowadzenie w diecezji kilku archiwów naczelnych, ponieważ rozbitcie takie wprowadza nieład i pozbawia tę instytucję waloru użyteczności⁴⁵.

Przy archiwum powinna być zorganizowana pracownia dla korzystających, objęta regulaminem, który określa warunki pracy, wylicza uprawnienia i obowiązki badaczy oraz stosunek do nich kierownictwa⁴⁶. Powinna

⁴² H. Robótka, *dz. cyt.*, s. 97.

⁴³ T. Grygier, *Z zagadnień archiwistyki kościelnej na przykładzie archiwum parafialnego*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne”, t. 22, 1971, s. 22-24.

⁴⁴ H. Misztal, *dz. cyt.*, s. 108.

⁴⁵ S. Librowski, *Stan i potrzeby archiwów kościelnych oraz program pracy na najbliższy okres*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne”, t. 1, 1959, s. 22.

⁴⁶ Tenże, *Dotychczasowe osiągnięcia w dziedzinie reformy organizacji archiwów kościelnych w Polsce*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne”, t. 3, 1961, s. 8-9.

ona być wyposażona w księgozbiór podręczny, udostępniany osobom podejmującym kwerendę. Mogą z niego korzystać za pośrednictwem pracownika archiwum. Księgozbiór ma służyć pracy naukowej pracowników archiwum i badaczy historii. Powinien składać się z druków historycznych, nauk pomocniczych historii, zwłaszcza archiwistyki oraz szeregu słowników języków obcych⁴⁷. W bibliotece tej winny znajdować się dzieła o treści ogólnej i szczegółowej, przede wszystkim ma zawierać źródła i opracowania dotyczące danej diecezji, szczególnie wydane na podstawie źródeł miejscowego archiwum lub opracowane na podstawie jego akt. Cenne są również czasopiśma urzędowe diecezji, schematyzmy, rubrycele i kalendarze⁴⁸.

Zasób archiwalny powiększa się przez stałe przenoszenie do archiwum akt z dwóch głównych kancelarii diecezjalnych: kurii i sadu duchownego oraz przez koncentrację archiwów partykularnych z terenów diecezji. Z gromadzeniem archiwów łączy się obowiązek ekstradycji akt obcych diecezji a zwłaszcza zakonów i klasztorów, które w różny sposób znalazły się w archiwach diecezjalnych⁴⁹.

Każde archiwum powinno posiadać inwentarz służący do wewnętrznego użytku i kontroli. Powinien on zawierać szczegółowy opis każdej jednostki archiwalnej, z zaznaczeniem tytułów, sygnatur i umieszczenia oraz z wyjaśnieniem pochodzenia i treści w formie ogólnej. Dla bezpieczeństwa musi być spisany w dwóch egzemplarzach i każdy musi być przechowywany w innym miejscu. Zaleca się sporządzenia go w systemie kartkowym. Trzeba jednak trzymać się zasad archiwistyki, które są inne przy opracowywaniu dokumentów i rękopisów, a inne przy dokumentacji technicznej i mechanicznej. Dla dokumentów i rękopisów istnieją wspólne przepisy inwentaryzowania. Należy wypełnić kartę inwentarzową, podzieloną na dziewięć rubryk. Na podstawie inwentarza kartkowego sporządza się tak dla dokumentów jak i akt (ksiąg, fascykułów) inwentarz książkowy według sześciu rubryk. Powinien on być poprzedzony zwięzłym wstępem i sporządzony oddzielnie dla każdego zespołu akt. Mapy i plany należy opracować według specjalnych przepisów inwentaryzacyjnych. Katalog przeznaczony do druku służy udzielaniu informacji światu naukowemu o zasobach archiwum. Ograniczyć w nim można opisy zewnętrzne, za to potrzebne są dodat-

⁴⁷ H. Robótka, *dz. cyt.*, s. 101.

⁴⁸ S. Librowski, *Stan i potrzeby...*, s. 25.

⁴⁹ S. Librowski, *Dotychczasowe osiągnięcia...*, s. 9-10.

kowe informacje o treści i znaczeniu archiwaliów poprzedzone opisem dziejów danego urzędu i jego archiwum.

Ważnym aspektem działalności archiwum jest udostępnianie jego zasobów. Ponownie podkreślam, że kancelaria diecezjalna, kancelarie parafialne i archiwum kościelne są urzędami wiary publicznej, które wydają i przechowują akta i dokumenty publiczne, uznawane również przez władze cywilne. Z tej przyczyny konieczna jest troska o tajność niektórych informacji, co jest wymogiem poszanowania praw obywatelskich. Z drugiej strony, udostępnianie akt kościelnych musi się odbywać z uwzględnieniem *bonum commune* Kościoła. W myśl wypowiedzi papieży Leona XIII i Piusa XII Kościół ma prawo troszczyć się o to, aby informacje zawarte w archiwach kościelnych nie były wykorzystywane przewrotnie z zamiarem oczerniania go.

Za korzystanie z archiwum należy pobierać opłaty przeznaczone na utrzymanie archiwum. Od opłat zwolnieni są badacze naukowci, którzy zobowiązują się, że dostarczą do archiwum jeden egzemplarz pracy napisanej na podstawie jego zbiorów⁵⁰.

W archiwum diecezjalnym według prawa kanonicznego składa się „dokumenty i pisma posiadające walor historyczny”. O tym czy powinny być przechowywane decyduje ich treść i cezura czasowa ich powstania. Według tego na zasoby diecezjalnego archiwum historycznego składają się przede wszystkim akta wytworzone przez instytucje kościelne diecezji lub archidiecezji, przez te instytucje odziedziczone lub nabyte. Będą to więc akta kancelarii kurialnej z wszystkimi jej agendami, czyli sądowe, kapitulne, dekanalne, parafialne, organizacji i stowarzyszeń kościelnych i katolickich, zakonne wydane w tejże kurii lub do niej przysłane. Może też przyjmować na własność albo w depozyt archiwa i zbiory osób prywatnych oraz kościelnych i niekościelnych osób prawnych. Zasady przekazywania tych akt z diecezji do archiwum określa statut archiwum. Statut powinien określić również cezurę czasową przekazywania tych akt. Cezura czasowa może być zróżnicowana w zależności od miejsca wytwarzania akt. Przykładowo akta kurialne w krótszym okresie od wytwarzania, dekanalne i parafialne np. po upływie 100 lat. Natychmiast powinny wpłynąć akta po zawieszeniu działalności jakiejś instytucji lub organizacji kościelnej. Akta metrykalne mogą

⁵⁰ H. Robótka, *dz. cyt.*, s. 103.

być gromadzone również w osobnym lokalu i mieć swój personel, który podlega pod dyрекcję archiwum diecezjalnego⁵¹.

Archiwum Archidiecezji Gdańskiej posiada typowy dla takich instytucji statut i regulamin. Został on opublikowany w Miesięczniku Archidiecezji Gdańskiej⁵². W regulaminie arcybiskup metropolita gdański przyznaje prawo korzystania z zasobów osobom prywatnym i instytucjom pracującym naukowo, ale tylko w pracowni Archiwum, które wystosują pisemną prośbę. W niej należy podać z jakich materiałów badacz pragnie korzystać, jaki jest temat pracy i czy jest to praca dyplomowa, magisterska, doktorska, czy tylko artykuł do druku itp. Należy również podjąć dwa zobowiązania, o dostarczeniu 1 egz. Ogłoszonej pracy drukiem oraz o przestrzeganiu Regulaminu, który zakazuje udostępniania materiałów innym osobom niż określone w prośbie, zmieniać porządku ułożenia materiałów archiwalnych, dokonywać w tekście zmian, czynić notatek i znaków, wypożyczania zbiorów na zewnątrz. Po ukończeniu kwerendy badacz zobowiązany jest do osobistego zdania wypożyczonych materiałów i do udzielenia informacji w jakiej mierze skorzystał z dostarczonych źródeł. Korzystanie z materiałów zastrzeżonych wymaga uzyskania oddzielnego zezwolenia Arcybiskupa Metropolity Gdańskiego. W razie stwierdzenia uchybień przeciwko przepisom Regulaminu, może być cofnięte pozwolenie dalsze na korzystanie z archiwaliów i książek.

Do 12 czerwca 2002 r. Archiwum to zawierało dokumenty odnoszące się do terenów dawnej diecezji gdańskiej od 1824 r. Zbiory XIX-wieczne dotyczą głównie parafii Świętej Trójcy (obecnie katedralnej), św. Wojciecha, św. Brygidy i św. Mikołaja. Natomiast XX-wieczne są to akta biskupów gdańskich, Kurii Biskupiej, parafialne księgi metrykalne, zgromadzeń zakonnych, szkół katolickich gdańskich, cmentarzy, sprawy sądowe z lat 1950-1957, sprawozdania duszpasterskie, protokoły wizytacji biskupich, sprawozdania z różnych akcji duszpasterskich, dyspensy, akta personalne. Ważną część archiwum stanowią dokumenty dotyczące Synodów Gdańskich i Seminarium Duchownego.

Archiwum Archidiecezji Gdańskiej wzbogaciło się bardzo, gdy 19 czerwca 2002 r. przejęło archiwalia zrabowane z Pelplina w czasie II wojny świa-

⁵¹ H. Misztal, *dz. cyt.*, s. 109.

⁵² *Statut Archiwum Archidiecezjalnego w Gdańsku*, „Miesięcznik Archidiecezji Gdańskiej”, 1993, z. 4-6, s. 63-65 oraz *Regulamin Archiwum Archidiecezjalnego w Gdańsku*, tamże, s. 66.

towej przez Niemców, a przechowywane po wojnie w Regensburgu. Zawierają one księgi metrykalne prowadzone od XVII do XIX wieku w parafiach należących obecnie do archidiecezji gdańskiej. Według powszechnego przekonania archiwistów polskich dotychczas błędnie podawano, że Archiwum Archidiecezji Gdańskiej posiada akta miejscowego Sądu Duchownego od 1922 r.⁵³

W najbliższym czasie archiwum to wzbogaci się również o kompletną dokumentację archiwalną Towarzystwa Duszy Jezusowej, które pod wpływem pracy i programu badawczego Katedry Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej Akademii Bydgoskiej zdecydowało się ją przekazać. O części tego archiwum dotyczącego działalności ośrodka gdańskiego zostanie opublikowany artykuł w przyszłym roku.

W stosunku do archiwów parafialnych archidiecezji gdańskiej archiwum centralne zachowywało się biernie, zgodnie z nakazem prawa kościelnego przyjmując jedynie duplikaty ksiąg metrykalnych.

W złym stanie znajdują się również archiwa dziekańskie. Nie są doceniane i kontrolowane przez zarząd archidiecezji. Zapytany przeze mnie dziekan dekanatu oliwskiego, czyli przykatedralnego, o archiwum dziekańskie, odpowiedział, że takie nie istnieje.

W wypadku archiwów parafialnych, tylko kilku proboszczów dba o nie. Przykładem jest proboszcz parafii mariackiej w Gdańsku, który jest historykiem Kościoła gdańskiego. W innych parafiach jest podobnie. Tam, gdzie proboszcz dostrzega wartość zgromadzonej dokumentacji archiwum otaczane jest troską. Jednak zdarza się, że po zmianach personalnych następca zaniedbuje lub nawet niszczy dokumentację po swoim poprzedniku, usuwając ją z kancelarii parafialnej lub archiwum na strych lub do piwnic.

Największym badacze archiwów Kościoła gdańskiego jest ks. Władysław Szulist⁵⁴, który niestety opuścił teren archidiecezji gdańskiej i zmienił swoje zainteresowania naukowe.

Nawiązując do pierwszego zdania niniejszego tekstu mogę stwierdzić, że w przekonaniu wielu współczesnych ludzi Kościoła gdańskiego, jego archiwa są jeszcze traktowane marginalnie. A przecież to w Gdańsku rozpo-

⁵³ Por. H. Wyczawski, *Przygotowanie do studiów...*, s. 332.

⁵⁴ W. Szulist, *Archiwalia do dziejów diecezji gdańskiej*, „Miesięcznik Diecezji Gdańskiej”, 1984, nr 1-3, s. 55-56; *Historiografia diecezji gdańskiej*, „Studia Gdańskie”, t. 4, 1980, s. 223-245.

częła się nowa epoka w historii ludzkości wywołana przez ruch solidarności mający wprawdzie głównie charakter społeczny i polityczny, ale podłoże i inspirację religijną. Jego początki winny być udokumentowane w zbiorach archiwów parafii św. Brygidy, Bazyliki Mariackiej i wielu innych. Dlatego bardzo potrzebna jest praca Katedry Bibliotekoznawstwa i Informatyki Naukowej Akademii Bydgoskiej, która spowodowała uratowanie kilku archiwów parafialnych, a przede wszystkim wpływa na zmianę świadomości duchowieństwa, które bardziej docenia znaczenie archiwaliów i przeszłości swoich wspólnot.

Summary

In the opinion of many people, including Gdansk archidiocese clergymen, archives are treated as peripheral issues. The article, concerning the study of Gdansk archidiocese archives, outlines the history of Church archives in Poland.

The first modern diocesan archives date back to 1925 (Poznan); 1927 (Przemysl); 1931 (Lvov); 1937 (Lodz) and 1939 (Kielce). The KUL (Catholic University of Lublin) Centre of Ecclesial Archives, Libraries and Museums, which was founded after World War II, has rendered considerable help in raising the awareness of the significance of the above.

After the war modern archives containing documents referring to the Gdansk archidiocese were founded in Pelplin and Wloclawek, while The Archives of the Gdansk Archidiocese are just being organized. They possess only very few documents concerning the former Gdansk diocese, dating back to 17th century (up to 19th c.). These are church certificate registers and some other documents issued by the oldest parish churches (from 1824 onwards). Among the 20th century documents are: records of Gdansk bishops, the Gdansk Diocesan Curia, also parish registers, documents issued by monastic congregations, catholic schools, churchyards; documents relating to church court cases betw. 1950-1957; reports of pastoral work, minutes of inspections, personal records, dispensations and reports of miscellaneous pastoral campaigns.